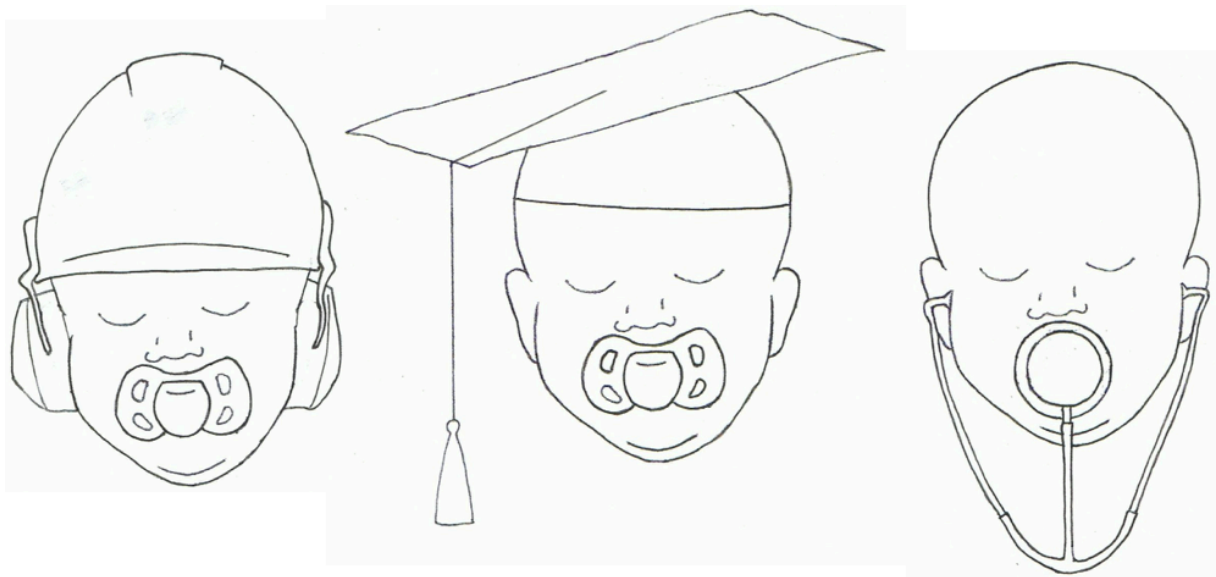

SOS2900 Bacheloroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og statsvitenskap
NTNU

HUMAN BECOMING HOMO ECONOMICUS

Illustrasjon: Olaf Winge

En diskursanalyse om hvordan barnehageplass for alle har blitt
argumentert for og legitimert

Av Vilde B. Winge

Vår 2019

Forord

Jeg ønsker å rette stor takk til min veileder, Hilde Bjørkhaug, som med sin positive innstilling har kommet med motiverende tilbakemeldinger gjennom hele arbeidsprosessen og som alltid har vært tilgjengelig for spørsmål. Jeg vil også takke de andre medstudentene i samme veiledningsgruppe som har tatt seg til å se gjennom arbeidet mitt og kommet med konstruktive tilbakemeldinger.

Jeg vil også takke min far som har illustrert oppgavens forside og min mor som stadig har vært åpen for diskusjon om oppgaven.

Innholdsfortegnelse

KAPITEL 1 – INNLEDNING	4
KAPITEL 2 – TEORI OG KUNNSKAPSSTATUS.....	6
FOUCAULTS IDEER OM DISKURS, MAKT, VITEN OG STYRINGSKUNST	6
HUMAN BEINGS & HUMAN BECOMINGS.....	8
BARNEHAGENS HISTORISKE UTVIKLING	10
OMSORGENS INSTITUSJONER, OMSORGENS KJØNN	11
DEN NYE BARNEHAGEFORSTÅElsen	12
KAPITEL 3 – DATA OG METODE.....	13
DATAGENERERING OG UTVALG	14
FORSKNINGSPROSESSEN	15
FORSKNINGENS KVALITET	16
KAPITEL 4 – RESULTAT	17
ST.MELD. NR. 24 (2002-2003) – BARNEHAGETILBUD TIL ALLE. ØKONOMI, MANGFOLD OG VALGFRIHET	18
MELD. ST. 13 (2018-2019) – MULIGHETER FOR ALLE. FORDELING OG SOSIAL BÆREKRAFT.....	19
KAPITEL 5 – ANALYSE.....	20
BARNEHAGETILBUD TIL ALLE	21
MULIGHETER FOR ALLE.....	23
KAPITEL 6 – AVSLUTNING	25
REFERANSELISTE	27

Kapitel 1 – Innledning

Sosialkonstruktivismen er en retning innfor samfunnsvitenskapene som handler om å se på virkelighetsforståelsen som sosialt betinget og konstruert av mennesket (Tjora, 2017, s. 265). Å si at noe er sosialt konstruert innebærer ingen dom om at noe er feil eller riktig, men åpner opp for at virkeligheten ikke er en selvfølge. Virkelighetsforståelsen vi har er formet av måten vi lever på, hvordan vi snakker, tenker og handler mellom mennesker (Johannessen, Rafoss & Rasumussen, 2018, s. 66). Slik skaper vi sammen et samfunn vi lever i og det samfunnet trenger vi bare å sammenlikne med andre samfunn for å forstå at kunne vært annerledes. Gjennom en diskursanalyse sammenlikner vi ikke nødvendigvis ulike virkelighetsforståelser eller samfunn, men ser på hvordan et fenomen man er interessert i er formet av sosiale betingelser som språk, tanker og handlinger. Poenget med en diskursanalyse er å stille seg kritisk til etablerte måter å tenke, snakke og handle på for å vise at måter vi fremstiller og kommuniserer verden og det sosiale livet både kunne vært annerledes og har konsekvenser for både enkeltindivider og samfunn (Johannessen et al., 2018, s. 51).

Den norske barnehagen kan vi forstå som sosialt konstruert. Barnehagen har blitt en viktig institusjon i norsk samfunn som nesten alle barn i dag er innom før de starter på skolen. I dag har 91,8% av alle barn fra 1-5år barnehageplass (SSB, 2019). Til sammenlikning var det bare 63% av alle barn i samme aldersspenn som hadde plass i barnehagen ved utgangen av 2001 (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 7). Da hadde det vært en liten økning i årene før til tross for at det hadde vært satt mål om full behovsdekning innen 2000 (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 16). I 2002 var det kun 31% av barna fra lavinntektsfamilier som gikk i barnehagen. Etter satsning på barnehageutbygging på 2000-tallet, innføring av maksimalpris og moderasjonsordninger for lavinntektsfamilier har barnehagedeltakelsen økt blant grupper som tidligere har vist svakest utgangspunkt for å lykkes med utdanning. I 2016 gikk 79% av barna fra lavinntektsfamilier i barnehagen (Finansdepartement, 2019, s. 78). Økningen og dagens solide barnehagedekning tyder på brei enighet om at barnehagen er en nyttig institusjon, men med et sosialt konstruktivistisk øye kan vi stille oss kritiske til etableringen av barnehage og hvilken stor rolle den har fått. Da mener jeg ikke nødvendigvis kritisk til hvor bra eller dårlig barnehagen er, men vi kan stille oss kritiske til hvordan barnehagen har utviklet seg til å bli så utbredt. Det jeg synes er interessant er at det ikke er barna selv som velger hvor mye eller lite de skal være der, eller om de skal være der i det hele

tatt. Jeg går ut ifra at det må være noen gode grunner til at voksne tar disse beslutningene som angår barna. Derfor ønsker jeg å se på hvilke argumenter som ligger til grunn når voksne tar beslutninger som påvirker andre mer enn dem selv. Jeg har valgt å se på regjeringers argumenter fordi det er naturlig å tenke at deres beslutninger har stor påvirkningskraft på resten av samfunnet. For å gjøre dette har jeg valgt å gjøre en dokumentanalyse av to forskjellige Stortingsmeldinger. Problemstillingen jeg har formet er «*Hvilke argumenter har Bondeviks andre regjeringen (2001-2005) og dagens borgerlige regjering lagt til grunn i diskursen om barnehagetilbud for alle? Hvor kommer argumentene om læring ifra og hvordan legitimeres argumentene?*».

Det første spørsmålet utgjorde utgangspunktet for min oppgave hvor jeg skal analysere to Stortingsmeldinger. Den første er *Stortingsmelding nr. 24 (2002-2003) Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet* som ble utrettet i 2003 av Kjell Magne Bondeviks andre regjering bestående av KrF, Høyre og Venstre, og den andre er *Melding til Stortinget Nr. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft* som ble publisert i år av dagens borgerlige regjering bestående av Høyre, Frp og Venstre (Regjeringen, u.å.-a, b). Etter hvert ble jeg oppmerksom på at blant alle argumentene som ble brukt, var det en overvekt av argumenter som handlet om læring og kompetanseutvikling. Disse funnene ble grunnlaget for det andre (under)spørsmålet i problemstillingen. For å svare på problemstillingen har jeg bestemt meg for å gjøre en slags diskursanalyse hvor jeg vil bruke litteratur om barnehagens historiske utvikling, teori og begreper av Foucault og Qvortrup til å analysere de to utvalgte dokumentene. Jeg hadde et induktivt utgangspunkt for dokumentanalysen hvor jeg først leste dokumentene for å se etter argumenter for barnehage for alle. Da det, spesielt i den andre Stortingsmeldingen, ble tydelig at læring gikk igjen som et viktig bidrag fra barnehagen valgte jeg å se etter teorier som kunne hjelpe til å forklare dette læringsfokuset. Jeg kom først over Qvortrup som mener man kan se på barn og barndom ulikt ved å bruke et *human-being*-perspektiv eller et *human-becoming*-perspektiv. Videre kom jeg over Foucaults tanker om diskurs, makt, viten og moderne/liberal styringskunst som også kunne brukes til å se på hvordan barnehagen har utviklet seg i takt med samfunnet og har fått den posisjonen barnehagen har i dag.

Med diskursanalyse er ikke mitt formål å utforske ulike diskurser, deres formål eller konflikt, men jeg vil kalle det for en diskursanalyse fordi jeg har gjort et forsøk på å analysere argumenter om barnehagen for å se etter en slags forklaring på hvordan barnehagen har fått en

så stor rolle i Norge. Dette gjør jeg med inspirasjon fra Foucaults ideer om å se på hvordan dagens løsninger kan forstås i en større helhet der historie, praksis, makt og viten sammen har vært med på å forme barnehagens funksjon og rolle i dagens samfunn. I tillegg skal jeg beskrive hvordan Qvortrup mener de to perspektivene *human-becoming* og *human-being* kan brukes til å legitimere investeringer som angår barn. Jeg vil også si kort hvordan disse begrepene kan være med på å utfylle Foucaults teori om *moderne styringskunst*. Foucaults ideer, Qvortrups begreper og tre forskjellige tekster som omhandler barnehagens historie presenteres i neste kapittel. Blant disse tekstene ser Hammer på barnehagens utvikling, konstitusjon og betydning for velferdssamfunnet fra den først ble etablert i Norge og til i dag. Leira ser på hvordan omsorgsinstitusjoner som politisk inngrep i familien har blitt legitimert, mens Schaanning ser på hvordan barnehagens innhold handler mer og mer om skoleforberedelse. Jeg vil også si noe om hvordan deres funn kan trekkes til begrepene *human being* og *human becoming*. Videre kommer et metodekapittel hvor jeg beskriver arbeidsprosessen før jeg oppsummerer funnene fra de ulike dokumentene. Deretter kommer et analysekapittel der jeg analyserer en Stortingsmelding om gangen. Jeg avslutter med en oppsummering av mine funn og konklusjon på problemstillingen.

Kapitel 2 – Teori og kunnskapsstatus

Hovedteoriene for min bacheloroppgave er Foucaults teorier om *diskurs, makt, viten* og *styringskunst* og Qvortrups bruk av begrepene *human being* og *human becoming*. I dette kapitlet skal jeg ta for meg disse teoriene og begrepene og si kort hvordan de kan utfylle hverandre. Videre har jeg undersøkt barnehagens historiske utvikling, hvordan den har blitt legitimert og endret innhold for å kunne forstå Stortingsmeldingene i en større sammenheng.

Foucaults ideer om diskurs, makt, viten og styringskunst

Foucault var i stor grad opptatt av hvordan virkeligheten blir til fremfor hva den er. For å finne ut av dette vender han blikket bakover i tid. Han tar for seg faglig-politiske løsninger på konkrete problemer som han mener både kunne vært annerledes og som fortsatt kan endres (Hammer, 2017b). Denne innstillingen blir ofte startpunktet i hans analyser hvor han undersøker hva slags former for problematikk som lå til grunn i utarbeiding av løsningene vi har i dag (Hammer, 2017a, s. 13). Diskurs blir hos Foucault som noe mer enn bare språk. Han

er mer opptatt av hvordan ulike utsagn og praksiser oppstår og er virksomme med påvirkningskraft på hvordan den sosiale virkeligheten formes og transformeres over tid (Hammer, 2017b). Vi befinner oss alltid i diskursene og hvordan vi betrakter virkeligheten, hva vi anser som sant, riktig og nødvendig er alt påvirket av den diskursen vi berøres av. Derfor får diskursen også betydning for hvordan viten utvikles. Samtidig er det mulig å åpne diskursen for kritikk ved å problematisere den, undersøke dens utvikling, spredning og effekter (Hammer, 2017b). Diskursen er derfor ikke satt i stein, og det er heller ikke viten.

Ved å koble sammen makt og viten viser Foucault hvordan stadig flere elementer ved menneskelivet har blitt integrert i en organisert helhet gjennom tidene. Med begrepet «makt» retter han søkelyset mot det relasjonelle, produktive og formende (Hammer, 2017b). Dette kan være praksiser, metoder, strategier, teknikker osv. som påvirker hverandre og den sosiale virkeligheten. Man kan forstå makten som krefter og motkrefter i den diskursen man ledes av. Dermed utøver diskursen en form for makt i samfunnet gjennom måten den institusjonaliseres og regulerer måter man snakker, tenker og handler på (Jäger & Maier, 2009, s. 35). En viktig side ved ulike maktteknikker er at de alltid inngår i og formes gjennom et samspill med ulike former for viten. Viten handler om noe mer enn bare formell kunnskap. Det handler også om hvordan viten oppnås, formes, verdsettes og kategoriseres (Hammer, 2017b). Viten består dermed av alle sider ved menneskelig bevissthet og kan derfor knyttes til det vi forstår som det sanne og riktige (Jäger & Maier, 2009, s. 34).

Videre fra viten utvikles teknologier som utøver makt (Ritzer & Stepnisky, 2014, s. 618). Tidligere brukte Foucault begrepene *disiplin* og *befolkningsregulering* til å beskrive to hovedspor makten er utviklet gjennom, men mot slutten av sin tid snakker han mer om *governmentality*. På norsk blir begrepet oversatt ulikt f.eks. som «regjering» som Neumann gjør i sin oversettelse av Foucaults forelesninger (Foucault, 2002) eller som «styringskunst» (Hammer, 2017a, b). Ettersom *regjering* kan forstås som en spesifikk styringsutøver kan det være en fordel å forholde seg til det mer abstrakte begrepet *styringskunst* fordi Foucault selv sier han snakker om styring som noe abstrakt, men likevel med funksjoner (Foucault, 2002, s. 69). Foucault beskriver en styringsdiskurs som fant sted i Europa og som la til grunn at samfunnslivet var kontrollerbart, men som etter hvert møter på liberalismen som går ut ifra at total styring er umulig (Foucault, 2002, s. 56; Hammer, 2017b). God ledelse handler derfor heller om å spille på lag med krefter og motkrefter fra virkeligheten og få dem til å utvikle seg. Ved å utforske, påvirke og lede befolkningen og samfunnet ser man etter de beste

styringsteknikkene som gjennom nyliberalismen finner løsningene ved å knytte økonomiens mekanismer til flest mulige sider av samfunnets organisering og befolkning (Foucault, 2002, s. 50; Hammer, 2017b). Den moderne styringskunsten følger markedets logikk og de nye styringsgrepene handler om menneskets og økonomienes sameksistens (Hammer, 2017a, s. 78). Human kapital får dermed en stor betydning for styringskunsten. Subjektet, *homo economicus*, blir mer etterlatt til seg selv til å utvikle seg etter egne interesser og kan forstås som et foretak som er sin egen kapital og som sikrer sin egen inntjening. Ved å se oss selv som kapital med muligheter søker vi stadig forbedring gjennom utdanning, helse og mobilitet. Man ser nå etter hvordan humankapitalen kan etableres, formes og utvikles i et slags samspill med virkelighetens krefter og motkrefter (Foucault, 2002, s. 64; Hammer, 2017a, s. 80). Ved at flere aspekter ved livet anses som kapital spres også økonomiens logikk og endrer samfunnets funksjonsmåte hvor den sosiale dynamikken blir mer selvregulert (Hammer, 2017a, s. 79). Slik styrer vi oss selv samtidig som vi ledes i samme retning av den nyliberale styringskunsten.

Human beings & human becomings

I artikkelen *Are Children Human Beings or Human Becomings?* stiller Qvortrup seg kritisk til hvordan det argumenteres for investeringer i barn. Han er ikke kritisk til investering i barn i seg selv, men hvordan det argumenteres for investeringene og ser for seg fire mulige utfall når det kommer til sosial investering i barn som han oppsummerer i følgende tabell:

	Childhood/children	Adulthood/society
Option 1	Win	Win
Option 2	Lose	Win
Option 3	Win	Lose
Option 4	Lose	Lose

Figur 1. Mulige utfall ved investering i barn. Kilde: Qvortrup (2009, s. 636)

De ulike utfallene sier noe om hvem som vinner eller tjener på investeringene. Det ideelle utfallet er alternativ (option) 1 hvor både barn og voksne eller samfunnet tjener på investeringen. Dette alternativet er ikke alltid like lett å oppnå i praksis og slik Qvortrup ser det vil investeringene i barn ofte baseres på alternativ 2 hvor barnet taper, mens de voksne

eller samfunnet vinner. Dette begrunnes med at argumenter for investering i barn ofte knyttes til forskning orientert mot *out-comes* i form av mulige fremtidige resultater når barnet har utviklet seg til en voksen (Qvortrup, 2009, s. 633). Qvortrup mener argumentene om investering i barn burde handle mer om situasjonen barna befinner seg i nå, som barn. Han trekker dermed et skille mellom investeringer hvor argumentene bygger på barn som *human beings* med fokus på barnas verden her og nå og *human becomings* hvor barn ofte blir objektivisert som ressurser i form av human kapital, som vår neste generasjon og som dermed gir resultater særlig i form av fremtidens arbeidskraft (Qvortrup, 2009, s. 639). Med andre ord snakker vi om å investere i barn (*human beings*) eller å investere i human kapital (*human becomings*). Qvortrup mener ikke at det mangler noen moral i investeringer i human kapital. Også slike investeringer kan ha gode hensikter, men samtidig risikerer man å overse barn som barn og betydningen av deres livsverden (Qvortrup, 2009, s. 639). Ved å se på barndommen som en fase i en livsirkel har man lett for å investere i barn som *human-becomings* og risikerer å overse barnas situasjon idag ved at investeringene legitimeres med resultater som er fjerne for barna. Dette er det Qvortrup kaller en tap-vinn situasjon hvor det ikke er barna som får glede av investeringene, men samfunnet eller barna når de først er voksne. Qvortrup mener derfor det burde være mulig å investere i barn på en måte som er både til nytte for samfunnet og som tar hensyn til barnas nåværende situasjon. For å bli bedre på å oppnå en slik vinn-vinn-situasjon beskriver han hvordan barndom kan bli sett på som en strukturell form preget av flere dimensjoner på samfunnsnivå som økonomi, politikk, kultur, det sosiale og det teknologiske (Qvortrup, 2009, s. 645). Strukturperspektivet fokuserer på investeringer i barnas «livsverdener» og deres velferd for å sikre at alle barn har det bra. For å gjøre dette stilles spørsmål om barnas opplevelser her og nå og det vektlegges at barn skal ha rett på et anstendig liv både materielt og ved å bli tatt seriøst som subjekter som føler og uttrykker seg og bli gitt rettigheter på lik linje som andre samfunnsborgere (Qvortrup, 2009, s. 647). Det betyr ikke at barn har like rettighetsbehov som andre samfunnsgrupper eller at man skal overvurdere barns muligheter til å ta beslutninger og kreve sine rettigheter. Voksne, spesielt politikere, som har påvirkningskraft på barns livsverden har derfor ansvar for å sikre barns rettigheter (som er særlig utsatt ved kutt i offentlige budsjett) (Qvortrup, 2009, s. 648). Etersom samfunnet som helhet er avhengig av barn som en del av samfunnets reproduksjon vil en slik orientering i følge Qvortrup utgjøre en vinn-vinn-situasjon som like mye handler om en likeverdig behandling av ulike generasjoner (Qvortrup, 2009, s. 648).

I forlengelse av Foucault kan vi knytte Qvortrups bruk av begrepene *human beings* og *human becomings* til to sider ved den moderne styringskunsten. Forstår vi god ledelse som å spille på lag med krefter som påvirker virkeligheten kan det strukturelle *human being*-perspektivet forstås som en måte å møte disse kreftene i form av sameksistensen mellom mennesket og økonomi og fortsatt passe på at barnas her-og-nå blir tatt hensyn til. *Human becoming*-perspektivet kan forstås i lys av Foucaults *homo economicus* og spiller med på utviklingen av den liberale markedslogikken ved investeringer i human kapital. Man blir mer satt til å utvikle egen kapital som i arbeidslivet gir egen inntjening.

Barnehagens historiske utvikling

I andre kapitel i *Foucault og den norske barnehagen* beskriver Hammer barnehagens utvikling, konstitusjon og betydning for velferdssamfunnet fra den først ble etablert i Norge og til i dag, for å gi leserne sine en innføring i feltet som utforskes. Han skriver at fra den første folkebarnehagen ble opprettet i 1917 til 1950-tallet var barnehagen rettet mot risikobarn og andre som falt utenfor normalsamfunnet. Myndighetene anså ikke barnehagen som et pedagogisk tilbud, men som et sosialt hjelpeapparat som bidro til trivsel, lek og dannelse til å bli gode samfunnsborgere i et demokrati (Hammer, 2017a, s. 38). Hjemmet var fortsatt ansett som det beste stedet for barna og hjemmet ble derfor også et referansepunkt for barnehagen (Hammer, 2017a, s. 39). 1970-tallet kan vi se på som den moderne barnehagens gjennombrudd. Med NOU 1972:39 *Førskoler* ble et nytt begrep tatt i bruk og som endret diskursen. Førskolealder ble til en ny kategori og barnehagen fikk så spille med i skoleforberedelsen og barnehagen ble nå mer prioritert som velferdsordning enn tidligere (Hammer, 2017a, s. 40). På 70-tallet blomstret både likhetsfeminismen og den nye oljeindustrien i landet som medførte høyere etterspørsel for barneomsorg i arbeidstida (Hammer, 2017a, s. 40). I løpet av tiåret steg barnehagedekningen, men fortsatt var det de med spesielle behov som ble prioritert. Barnehagene ble sett på som et gode som skulle ivareta gode utviklings- og aktivitetsmuligheter for barna, men fortsatt var hjemmet det viktigste referanse. Med den første barnehageloven i 1975 ble *barnehage* et samlebegrep for institusjoner for barn under skolepliktig alder og markerte tydelig at institusjonene ikke var det samme som skole (Hammer, 2017a, s. 42). Etterhvert som en instrumentell nytteforståelse slo rot i velferdsstatens strategier fikk barns læring et gradvis større fokus fra og med 1980-årene. Livslang læring skulle starte allerede før skolealderen både med hensyn til barnets

behov og utviklingsmuligheter og som en langsiktig styrking av Norges framtidige konkurranseevne. Særlig etter de svake PISA-resultatene i 2001 økte kartleggingen av kunnskaper, atferd og personlighet. Barnehageloven ble revidert og barnehagen ble underlagt Kunnskapsdepartementet i 2006 som tydeliggjorde barnehagens rolle som pedagogisk virksomhet med vekt på faglighet og læring. Selv leken ble nå knyttet til kompetanseutvikling (Hammer, 2017a, s. 44). Gjennom 2000-tallet pågikk en solid utbygging av barnehageplasser og lovfestet barnehageplass og makspris styrker videre tanken om at barnehagen skal være for alle (Hammer, 2017a, s. 45).

Skal vi knytte barnehagens historiske utvikling til Qvortrups begreper kan vi si at frem til 70-tallet var det barnets *being* som sto i fokus. Selv om barnehagen ble ansett til å kunne bidra til barns dannelse, var den først og fremst rettet mot de i vanskeligere situasjoner. Innføring av begrepet *førskole* antydte starten på også å se på barn som *becoming*, men enda mer plass fikk barnas *becoming* etter hvert som den instrumentelle nytteforståelsen tok del i velferdsstatens investeringsstrategier hvor barnas læring og utvikling skulle være til fordel både for seg selv og landets framtidige konkurranseevne.

Omsorgens institusjoner, omsorgens kjønn

I kapittelet «*omsorgens institusjoner, omsorgens kjønn*» (i *Velferdsstatens familier* av Ellingsæther og Widerberg) tar Leira for seg hvordan barneomsorg har gått fra å være ansett som tradisjonell familieforpliktelse til å bli legitimerte, sosiale rettigheter i den offentlige politikken (Leira, 2012, s. 77). I dag blir barneomsorg fortsatt ansett hovedsakelig som foreldres ansvar, men mye ansvar blir også delt gjennom velferdstilbud (Leira, 2012, s. 82). Disse tilbudene blir knyttet til sosiale og økonomiske rettigheter som skaper noen uklare grenser for statlig og familiebasert omsorgsansvar (Leira, 2012, s. 80). Hun skriver at offentlige barnehagetjenester blir ansett både som rettighet for små barn til å delta i et organisert tilbud utenfor hjemmet og som en rett for foreldre til å fristilles fra konstante omsorgsforpliktelser (Leira, 2012, s. 80). Barnehagen skulle også styrke kvinners rettigheter til å kontrollere egen arbeidskraft og lønn og Leira skriver at familiens posisjons som omsorgsinstitusjon først ble alvorlig problematisert i den nordiske politikken og samfunnsforskning da kvinnene beveget seg mer og mer ut i arbeidslivet (Leira, 2012, s. 85). Etterspørsel etter kvinners arbeidskraft økte samtidig som etterspørsel etter omsorgstjenester

økte da færre var hjemmeværende (Leira, 2012, s. 86). Å fremme likestilling mellom kvinner og menn i arbeidsmarked og familie utgjorde én av to viktige linjer av den egalitære tradisjonen som har spilt sin rolle i legitimeringen av økt offentlig intervensjon i småbarnsomsorgen. Den andre linjen har handlet om likhet mellom ulike sosiale klasser (Leira, 2012, s. 87). Rollen barnehagen får her går ut på å skape like muligheter for alle barn til å utvikle evner og anlegg uansett sosial bakgrunn, slik at alle blir forberedt på kunnskapskravet i arbeidsmarkedet. Slik blir også gode barnehager en del av en langsiktig investeringspolitikk som investerer i fremtidig arbeidskraft (Leira, 2012, s. 94).

Slik Leira beskriver hvordan barnehagen har blitt legitimert gjennom tiden kan det virke som at barnehagen i stor grad var et svar på at det var fravær av foreldre hjemme i arbeidstida. Nå skal barnehagen bidra til å gi alle barn de samme mulighetene uansett sosial bakgrunn som kan forstås i et *being*-perspektiv om å gi alle barn de samme rettighetene. Samtidig handler disse mulighetene om å ha de samme forutsetningen for å kunne svare til arbeidsmarkedets kunnskapskrav. Dermed bygger også legitimasjonen på barna som *human becomings*.

Den nye barnehageforståelsen

I artikkelen «*Den nye barnehageforståelsen*» har Espen Schaanning analysert *St.meld. 19 (2015-2016) – Tid for lek og læring. Bedre innhold i barnehagen*. Stortingsmeldingen handler om hvordan barnehagenes innhold skal forbedres. Det er et klart mål om å forbedre overgangen fra barnehagen til skolen. Det står at både barnehage og skole må samarbeide og sette seg inn i den andre institusjonens rammeplan og læreplan, likevel bemerker Schaanning at det er stor overvekt av tiltak som barnehagene får ansvar for. Det blir ikke foreslått at skolen skal tilpasse seg på en måte for å likne mer på barnehagen med f.eks. mer frilek. Derimot blir det foreslått hvordan barna skal bli mer faglig forberedt til skolen (Schaanning, 2016). For å sikre seg at barna er godt forberedt blir de observert og utviklingen deres blir kartlagt ut ifra en «norm» på hva som er vanlig utviklingsprosess for alderen. Slik kan de som ikke lærer alt like fort som de andre fort få spesialhjelp (Schaanning, 2016). Schaanning stiller seg kritisk fordi forslagene ikke handler om hvordan barna skal takle hverdagen bedre, men for å forberede dem på skolen. Han mener også kartleggingen og målingen av barns utvikling og kunnskaper skaper et skille mellom «tapere og vinnere» basert på hvor godt de presterer. Derfor spør han også hva det kan gjøre med barnas selvtillit når de allerede i barnehagen blir

skilt ut som «problembarn» som ikke er flinke nok (Schaanning, 2016). Schaanning skriver det er voksnes ambisjoner om hvor godt barna skal prestere på skolen som blir presset på barna, og at det etterlater lite rom for forskjellig utvikling til forskjellig tid. Han avslutter med tankeeksperimentet om at hvis man heller satte ned de faglige kravene i skolen slik at alle elevene kunne stå, ville ikke skolen lengre vært en konkurransearena for utdanning. Da hadde heller ikke barna trengt å bli forberedt til skolen og de kunne heller ha utviklet seg på egne premisser til et mangfold av ulike ferdigheter og interesser (Schaanning, 2016).

Schaannings artikkel kan i stor grad forstås som en kritikk av et økt fokus på barn som *becomings* da forstått som kommende elever på barneskolen. Forslaget hans om å endre skolen til å likne mer på barnehagen tar større utgangspunkt i barnas *being* ettersom fokuset handler om hvordan barna kan trives bedre i hverdagen enn hvordan de skal forberedes på fremtiden som elever. Dessuten er han opptatt av hvordan barna opplever her og nå å bli evaluert som «problembarn» eller «normalt utviklede».

I neste kapitel tar jeg for meg hvordan metode, teori og forskning på barnehagens utvikling har blitt valgt og bearbeidet for å finne svar på hvilke argumenter som legges til grunn i en diskurs om barnehage for alle og hvordan argumentene, spesielt om læring, blir legitimert.

Kapitel 3 – Data og metode

Da jeg startet med denne oppgaven var jeg usikker på hvor jeg vil ende opp. Det var mye ved barnehagen som interesserte meg fra foreldrebetaling, barnehage vs. kontantstøtte til barnehagens rolle for læring, integrering og likestilling. Det som interessert meg aller mest var likevel dette med at det ikke er barna selv som bestemmer om de skal være der eller hvor mye tid de skal bruke der. Jeg valgte derfor å starte med dette, hvorfor bestemmer noen at barnehagen må være tilgjengelige for alle. Hvilke argumenter legger de til grunn? Jeg valgte å se på regjeringer på grunn av deres påvirkningskraft. Dokumentstudie ble det naturlige valget for å finne ut av hvilke argumenter de trekker frem for barnehagen.

Datagenerering og utvalg

For å se på regjeringers argumenter skal jeg altså gjøre en dokumentanalyse. Jeg har valgt denne metoden fordi regjeringens argumenter for temaet burde komme frem i dokumentene. Typiske ved dokumentanalyser er å bruke eksisterende dokumenter til å skaffe informasjon om saksforhold som var nedtegnet på bestemte tider og steder, med ulike formål (Tjora, 2017, s. 183). Det er det jeg gjør ved å bruke Stortingsmeldinger som ble skrevet for å forklare formålene bak noen planer regjeringen hadde på det tidspunktet de ble publisert. En fordel med denne metoden er at dataen jeg trengte allerede var produsert. Dette gjør datagenereringen jeg har gjort til en ikke-påtrengende metode (Tjora, 2017, s. 182). Dermed har jeg ikke trengt å være bekymret for å virke påtrengende eller belastende ovenfor noen informanter. Videre gir denne formen for datagenerering meg en mulighet til å bruke dokumenter fra ulike tider for å se om det fantes en slags utvikling både i barnehagedekning og argumentene for det.

En utfordring for meg har vært skille mellom teori og metode da diskursanalyse ofte kan beskrives som en helhetlig teoretisk og metodisk «pakke» (Johannessen et al., 2018, s. 52). Dette kan gjerne forklares med at det er vanskelig å gjøre en diskursanalyse uten det teoretiske utgangspunktet om at vår virkelighetsforståelse er sosialt konstruert. Dessuten er ikke diskursanalyse en metode eller form for generering av empirisk data, men en analyse av data som man selv velger ut. Selve datagenereringen gjør oppgaven til et dokumentstudie og siden hvert dokument har vært et subjektivt valg må det være godt redegjort for hvorfor de er viktige og aktuelle (Tjora, 2017, s. 184). Det første dokumentet jeg valgte var *Stortingsmelding nr. 24 (2002-2003) Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet*. Dette dokumentet hadde jeg valgt fordi det har fokus på nettopp å utvide barnehagedekningen slik at alle barn skal få plass der. Det andre dokumentet jeg valgte var *Melding til Stortinget Nr. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft*. Dette dokumentet valgte jeg fordi den var mer dagsaktuell og jeg håpte på å kunne finne en slags utvikling fra det dokumentet fra 2003 og det fra 2019. Mellom den første og andre Stortingsmeldingen jeg valgte å analysere har det nemlig vært noen endringer i den norske barnehagesektoren. I mellomtiden har full behovsdekning blitt oppnådd, det har blitt innført lovfestet rett på barnehageplass, barnehagen har blitt underlagt kunnskapsdepartementet og det er innført maksimalpris og gratis kjernetid for lavinntektsfamilier (Finansdepartement, 2019, s. 11 og 78; Hammer, 2017a, s. 44). I tillegg,

som tittelen sier, fokuserer det siste dokumentet på muligheter for alle. Selv om dette dokumentet handlet om mye mer enn bare barnehage, kunne de delene som handler om barnehage muligens tolkes som en slags forlengelse av «barnehage for alle» eller «muligheter for alle til å gå i barnehage».

Forskningsprosessen

Jeg har lest hele St.meld. Nr. 24 (2002-2003), men har ikke leste hele Meld. St. Nr. 13 (2018-2019) ettersom at ikke alt handlet om barnehage. Jeg leste først gjennom innholdsfortegnelsen før jeg leste hele *kapitel 1 Perspektiv, faktagrunnlag og innsats* og hele *kapitel 4 Lære hele livet*. Etter begge kapitlene var lest brukte jeg søkemotoren på PCen til å søke opp «barnehage», «kontantstøtte», «barn», «unge» og «førskole» for å sikre meg om at jeg ikke overså noe relevant.

Jeg visste ikke på forhånd hvilke argumenter som ville få størst plass, men så for meg at de kunne være knyttet mye forskjellig som å få foreldre ut i jobb, likestilling, integrering, noe relatert til nytte for barna osv. Jeg startet med å lese gjennom utvalgte dokumenter før jeg hadde bestemt meg for hverken teori eller tema. Jeg hadde dermed et induktivt startpunkt hvor jeg startet med åpenlesing hvor alt jeg så etter i første runde var argumenter om barnehagen. Jeg skrev ut dokumentene og brukte tusjer for å markere generelt om barnehagesektoren, en annen farge for oppsummeringer, og en tredje for alle argumenter. Senere kopierte jeg alle argumentene på et eget dokument og skrev dem ut. Så markerte jeg de ulike argumentene i ulike farger avhengig av hvilke temaer de ble knyttet til som dekning, valgfrihet, omsorg, integrering, likestilling, læring og utvikling, rettigheter og like muligheter. Dette var argumentene som ble mer eller mindre brukt gjennom dokumentene, men noen som likestilling var bare nevnt et par ganger, mens valgfrihet og læring var gjennomgående brukte argumenter. Metoden var nyttig for å lage en oversikt over de ulike type argumentene som ble brukt, men det var også nyttig å bevare dokumentene hvor jeg hadde markert alle argumenter i samme farge. Fordelen med den første «kodingen» var at i disse sidene var det lettere å se tilbake til konteksten de ulike argumentene var skrevet i. Markeringene for det generelle og oppsummeringene gjorde det også lettere å finne tilbake til det som best beskrev konteksten. Oversikten av de ulike argumentene viste meg hvilke temaer oppgaven min kunne baseres på

videre. Argumentene som gikk mest igjen kunne også gi meg en ide om hvilke teorier og tidligere forskning jeg kunne sette meg dypere inni før en videre analyse.

Etter å ha sett gjennom hvilke argumenter som gikk igjen var det tydelig at argumentene i det første dokumentet handlet mye om å dekke etterspørsel samtidig med å gi foreldrene valgfrihet innen barnehager. I det andre dokumentet var fokuset på læring og hvordan læring skulle bidra til å ujevne sosial ulikhet. Dette ga meg en pekepinn på hvilke teorier jeg skulle se etter som kunne hjelpe med å forklare disse argumentene. Jeg endte opp med å bruke Qvortrups bruk av begrepene *huamn beings* og *human becomings*, og Foucaults ideer om diskurs, makt, viten og styringskunst. Foucaults diakrone analysestrategi fikk meg også til å studere nøyere historien til barnehagen. På grunn av begrenset plass og tid har jeg ikke hatt mulighet til å bruke mange, eldre politiske dokumenter til å se etter denne historiske utviklingen, eller gå veldig dypt inn i den. Jeg har derfor vært mest ute etter den generelle utviklingen, hvilken rolle barnehagen har hatt gjennom historien og hvordan den har blitt legitimert gjennom tiden. For å gjøre dette valgte jeg ut 3 forskjellige tekster som ser på barnehagens utviklings fra 3 ulike sider. Disse tre tekstene har jeg skrevet om i teorikapitlet og har vært til hjelp i analysen.

Forskningens kvalitet

Pålitelighet brukes om den interne logikken eller sammenhengen gjennom hele forskningsprosjektet og sier noe om hvor vidt svarene hadde blitt de samme om noen andre hadde gjort samme undersøkelse (Tjora, 2018, s. 79). Oppgavens pålitelighet har jeg prøvd å styrke ved å starte induktivt med åpenlesning uten at jeg så etter noe spesifikt ved disse argumentene annet enn at de forklarte hvorfor bred barnehagedekning ble satt som mål. Slik håpte jeg på å finne svar på spørsmålet mitt uten at svaret til en viss grad allerede ville vært gitt av valgt teori. En annen fordel har vært at dataen allerede var produsert i form av utvalgte dokumenter slik at den heller ikke var noe jeg var med på å produsere. Dette kunne gjøre meg noe mer objektiv da jeg skulle se etter de ulike argumentene, men det er også mulig at min oppmerksomhet til ulike argumenter likevel var påvirket av hva jeg allerede visste om temaet. Mine forhåndskunnskaper var ikke store om barnehage som tema, annet at argumenter for barnehagen kunne være knyttet likestilling mellom mor og far, lek, læring og utvikling for barnet og integrering. Mine intensjoner var ikke å gå dypere inn i hvilke argumenter som

kunne ligge til grunn før jeg faktisk var i gang med å kode dataen jeg hentet. Etter hvert som jeg hadde bestemt meg for hvilke teorier jeg skulle bruke har riktignok dette fått meg til å se argumentene i et annet lys enn da jeg først leste dem. Både hvilke dokumenter og teorier jeg har valgt å bruke har hatt mye å si for oppgavens resultat noe som alltid vil være vanskelig å unngå (Tjora, 2018, s. 85). Dette har også vært en grunn til å ha et induktivt utgangspunkt slik at teorien jeg endte opp med skulle passe mer naturlig og ikke tvinges på empirien. Hvilken teori jeg hadde tilgjengelig var riktig nok begrenset til teorier jeg hadde hørt om fra før, men det har også vært gunstig å diskutere med medstudenter og ikke minst rådgiver for å øke refleksiviteten rundt valgene gjennom arbeidsprosessen. Disse valgene har hatt mye å si for oppgavens gyldighet som handler om hvorvidt tilnærming har vært relevant for utforskningen og om jeg har fått svar på problemstillingen (Tjora, 2018, s. 79). Jeg vil si det induktive utgangspunktet og bruk av dokumenter var en god måte å finne de faktiske argumentene som jeg lurte på i første problemstilling, mens teoriene har vært spesielt viktig for å kunne besvare den andre delen av problemstillingen om hvordan argumentene og læringsfokuset legitimeres. Qvortrups begreper handler spesifikt om argumentering for investering i barn som er veldig relevant for å forstå hvordan argumenteringen egentlig kan ha to forskjellige mål, mens Foucaults teori og annen litteratur om barnehagens historiske utvikling har hjulpet til å forstå hvordan barnehagediskursen kan ha blitt formet. Jeg føler dermed at metoden og teoriene jeg har brukt har gitt svar på det jeg lurte på med problemstillingen, men vil kanskje si at svarene og oppgavens generaliserbarhet forstått som oppgavens gyldighet utover hva oppgaven har utforsket er begrenset (Tjora, 2017, s. 258). Da tenker jeg generaliserbarheten muligens er begrenset til en norsk kontekst og de utvalgte dokumentene. Kanskje svarene på oppgaven hadde blitt annerledes om jeg hadde brukt andre dokumenter f.eks. ved å se på dokumenter skrevet av en mer sosialistisk regjering. Jeg tror likevel å kombinere Foucaults teorier og Qvortrups bruk av begrepene *human beings* og *human becoming* kan være gunstig for flere som ønsker å studere fenomener som f.eks. omhandler behandling av barn, investering i barn, unge eller i utdanning eller kanskje til og med noe relatert til arbeidsmarkedet og dets økende kompetansekrav.

Kapitel 4 – Resultat

I dette kapitlet skal jeg oppsummerer hvilke argumenter som ble brukt i de to ulike Stortingsmedlingene. Det har vært veldig stor forskjell på hvor mye ulike argumenter har blitt

vektlagt. Argumenter tilknyttet likestilling og omsorg ble bare brukt et par ganger i hver av Stortingsmeldingene, mens argumenter om å dekke etterspørsel, bevare valgfrihet, kvalitet, læring og kompetanseutvikling ble stadig brukt. I det følgende skal jeg oppsummere hvordan argumentene for barnehagen kom frem i hver av Stortingsmeldingene.

St.meld. nr. 24 (2002-2003) – Barnehagetilbud til alle. Økonomi, mangfold og valgfrihet

I *St.meld. nr. 24 (2002-2003) – Barnehagetilbud til alle* la regjeringen frem sine forslag til hvordan man skulle implementere barnehageavtalen som var inngått av flertallet på Stortinget 11.06.2002 (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 5). Viktige mål for barnehageavtalen hadde vært full barnehagedekning og maksimal foreldrebetaling, men regjeringen mente dette var to mål som var vanskelige å kombinere. De var fortsatt opptatt av at foreldrebetalingen skulle bli lavere, men prioriterte utbygging av barnehagen som de mente var det viktigste målet (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 6). Argumentene i Stortingsmeldingen handlet derfor mer om hvorfor barnehageutbygging ble prioritert over maksimalpris enn hvorfor barnehagen i seg selv ansås som viktig. Maksimalpris ble da nedprioritert fordi de mente den kunne bremse utbyggingen av barnehagesektoren da etterspørsel foreløpig ikke var dekket og fordi maksimalpris kunne gå på bekostning av kvalitet og mangfold innenfor sektoren. Dessuten mente de at maksimalpris kun ganget de som allerede hadde fått plass (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 34). Utbygging av sektoren ble sett på som viktig av flere grunner. Foreldres ønsker og behov skulle bli lagt til grunn for utbyggingen av sektoren og derfor var den økende etterspørsel en viktig grunn for at regjeringen prioriterte utbygging av flere barnehager fremfor maksimalpris (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 15). Tidlig i Stortingsmeldingen blir grunnene til at regjeringen mente at barnehagen i seg selv var viktig godt oppsummert:

«Barnehagen bidrar til å gi barn bred kompetanse blant annet i språk- og kommunikasjon, noe som er grunnlaget for all senere læring og samhandling mellom mennesker. Barnehagen er viktig i et livslangt læringsperspektiv. Et godt barnehagetilbud er spesielt viktig for barn som trenger særskilt hjelp og støtte. Ved siden av å være et tilbud til barn, legger også barnehagen til rette for omsorg og tilsyn i foreldrenes studie- eller arbeidstid, og således går pedagogikk og omsorg hånd i

hånd i den norske barnehagetradisjonen. Målet om barnehageplass til alle som ønsker det er dermed viktig ut ifra et barneperspektiv, men også i et familie- og likestillingsperspektiv» (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 7).

Videre var det lite argumentering om hvorfor barnehagedekning skulle prioriteres på vegne av barna, men mer om at full dekning ville gi foreldre bedre valgfrihet. Valgfriheten argumenteres av flere grunner som at foreldre har ulike oppfatning om hva som er best for sine barn og at valgfrihet innen full behovsdekning ville gjort at brukerne kunne stille høyere krav til kvalitet i tjenestene (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 31). De underbygger dette ved å se til Sverige hvor hvor full behovsdekning hadde gitt foreldre mulighet til å velge mellom barnehagene de ønsket å sende barna sine til, som igjen hadde ført til en kvalitetskonkurransen fordi foreldres tilfredshet avgjorde hvilke barnehager som ble valgt (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 28). Hva som utgjør god kvalitet blir aldri definert i Stortingsmeldingen, men blir ofte knyttet til foreldres ønsker. Disse ønskene mente regjeringen det ikke ville vært like stort rom for ved maksimalpris og mente derfor maksimalpris ville hatt negativ effekt på kvaliteten (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 40). Et par ganger blir også de ansatte og deres kompetanse betegnet som kvalitetsfaktorer fordi det er med på å sikre omsorg og utviklingsmuligheter for barna (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 52).

Meld. St. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft

Meld. St. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle handlet egentlig om regjeringens forslag til hva som kan bli gjort for å redusere sosial ulikhet (Finansdepartement, 2019, s. 5). Naturlig nok har argumentene for barnehage sammenheng med dette målet. Generelt sett blir utdanning, integrering og arbeid sett på som hovedområdene regjeringen vil satse på for å bekjempe sosial ulikhet (Finansdepartement, 2019, s. 15). I et sitat fra innledningskapitlet blir utdanningens rolle godt oppsummert:

«Et utdanningssystem som gir befolkningen god kompetanse, skaper bedre muligheter for alle og legger til rette for høyere sysselsetting, jevnere fordeling, bedre integrering og et sosialt sett mer bærekraftig samfunn. I barnehage og skole legges et grunnlag som den enkelte kan bygge videre på gjennom læring resten av livet. God utdanning

gir selvstendighet og mulighet for selvforsørgelse og er et kraftfullt verktøy for sosial mobilitet og utjevning» (Finansdepartement, 2019, s. 15).

Altså får barnehagen rollen å skape grunnlaget for læring resten av livet. Det trekkes videre frem at man fortsatt finner prestasjonsforskjeller på skolen og som ofte har sammenheng med familiebakgrunn. Det er derfor innført flere tiltak rettet mot imigrant- og lavinntektsfamilier som de mener å utgjøre grupper med lavere kompetanse. Innenfor barnehagesektoren handler slike tiltak om rekruttering av barn fra lavinntektsfamilier og gratis kjernetid i såkalte boområder med mange innvandrere (Finansdepartement, 2019, s. 78). De argumenterer flere ganger for disse tiltakene ved å si at studier viser at ressurser som blir brukt til å styrke faglige prestasjoner til barn med svak læringsforutsetning har størst effekt jo tidligere de blir satt i gang, og at barnehagen skal ha spesielt positiv effekt på språkutvikling og skoleprestasjoner (Finansdepartement, 2019, s. 11 & 78). Derfor har de også håp om at *«læringsmulighetene som ligger i økt barnehagedekning, kan potensielt gi et betydelig bidrag til å utjevne forskjeller i muligheter fremover»* (Finansdepartement, 2019, s. 78). Dermed får barnehagen en rolle som tidlig innsats for å forebygge sosial ulikhet og kompensere for barns forskjellige familiebakgrunn samtidig som det settes et mål om at flere skal lykkes i utdanningssystemet og få muligheter til å delta på arbeidsmarkedet (Finansdepartement, 2019, s. 17). Det store ansvaret utdanningssystemet får i meldingen for å utjevne mulighetsulikheten begrunnes med at det økte kompetansekravet i arbeidsmarkedet kan ha medført økt betydning av familienes ressurser for hver enkelts mobilitet og muligheter (Finansdepartement, 2019, s. 77).

Kapitel 5 – Analyse

I det følgende skal jeg analysere funnene fra de to Stortingsmeldingene ved å trekke på Foucaults teorier og Qvortrups *human beings* og *human becomings* samt se om noe av argumentasjonen kan ses i lys av det vi så langt allerede vet om den norske barnehagen. Slik har jeg vært ute etter å forstå diskursen om barnehage for alle utifra hvordan den argumeenteres for, hvordan argumentene blir legitimert gjennom å henvise til barns *beings* og *becomings* og hvordan det hele kan forstås i sammenheng med den liberale styringskunstens diskursive praksis og viten.

Barnehagetilbud til alle

Argumentene for barnehagetilbud for alle i den første Stortingsmeldingen, *St.meld. nr. 24 (2002-2003) – Barnehagetilbud til alle. Økonomi, mangfold og valgfrihet* handlet først og fremst om å få dekket en etterspørsel og gi foreldrene valgmuligheter i et bredere barnehagetilbud. Selve tittelen på St.meld. nr. 24 retter seg ikke så mye mot barn, men nevner *økonomi, mangfold og valgfrihet* som kan knyttes til foreldrene (og samfunnet). Dette kan vi tolke i tilknytning til den nyliberale diskursen. Selv om ingen av Stortingsmeldingene skrev så mye om likestillingen kan selve etterspørselen etter barnehagen ses som en fortsettelse av at flere mødre også jobbet som betydde at flere barn hadde behov for å være et sted mens foreldre var på jobb (Leira, 2012, s. 86). Slik ser vi en diskurs preget av tanken om kjønnslikestilling og en praksis med flere i arbeid påvirket samfunnets behov for omsorgsinstitusjoner som barnehagen.

I tillegg til å gi barna omsorg skulle barnehagen bidra til å utvikle en kompetanse som legger grunnlag for videre læring spesielt for de som trengte særskilt hjelp og støtte (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 7). Læringen i barnehagen beskrives av regjeringen som et viktig grunnlag for all seinere læring og samhandling mellom mennesker som minner om Qvortrups *human becoming*-perspektiv. Uten å diskutere om dette gir negative effekter på barnas situasjon her-og-nå, kan vi hvert fall se en investering i barna som skal gi fremtidige positive resultater. Disse fremtidige positive resultatene er viktige for å legitimere argumentene som handler om barns læring og kompetanseutvikling. Videre i Stortingsmeldingen står det at barnehagen i Sverige tidligere hadde en kopligng til arbeidslivet, mens tilnærmingen i dag handler mer om barnets rett til et pedagogisk tilbud (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 28). Med tanke på at dette dokumentet var publisert etter PISA-undersøkelsen er det ikke usannsynlig at barnehagen i Norge også var blitt mer opptatt av det pedagogiske innholdet. Kanskje dette også har medført prioritet til både barnehageplass for alle og å bevare kvaliteten. Som vi så fra Hammer (2017a) og Leira (2012) er det ikke noe nytt at barnehagene bidrar til læring og utvikling, men hvor mye fokus og tid som brukes til skoleforberedelse og kartleggingen ser ut til å ha økt med tiden.

Argumentene som jeg nå har snakket om blir nevnt i Stortingsmeldingen, men står likevel ikke i fokus ettersom Stortingsmeldingen konsentrerer seg mer om hvorfor barnehagedekning skal prioriteres fremfor maksimalpris. Da er det særlig to argumenter som går igjen. Det ene

handler om at maksimalpris kun er fordel for de som allerede har plass. Derfor mener de at å prioritere utbygging av plasser for flere barn er mer rettferdig som kan forstås som hensyn til barns *being* og mål om lik rettighet på barnehageplass. Samtidig skulle flere barnehager gi mer valgfrihet i et mangfold av ulike barnehager være viktig for at foreldrene skulle kunne velge mellom de barnehagene de syntes var best for sine barn (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 40). Det sto videre at barnehagenes innhold skulle være det viktigste hvor barna og barnas utbytte er beskrevet som det sentrale. Foreldre blir gitt tillit til å vite hva som da er best for sine barn (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 40). At foreldre blir gitt denne tilliten kan tolkes som et forsøk på å ta hensyn til barnas *being*. Foreldrenes valgfrihet skulle videre oppmuntre til konkurranse blant barnehagene som igjen ville oppfordret til forbedring av kvalitet. (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 34). De mente at maksimalpris ville innebære standardisering av ulike barnehager som ville både begrense foreldres valgfrihet og hindre foreldres påvirkningskraft i barnehagenes innhold. Kvaliteten ble derfor brukt som enda et argument for å ikke innføre en maksimalpris (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 34). Argumentasjonen for å nedprioritere maksimalpris kan forstås som hensyn til barnas *being* både i form av deres utbytte av barnehagene, men også at alle skulle få plass. På den andre siden kommer det an på hvordan «kvalitet» defineres. Hvis kvalitet bygger på hva foreldre mener er best for sine barn høres det i første runde ut som et argument i barnas favør så lenge foreldrenes fokus er på hvordan barna har det nå. Handler kvalitet om kompetansen til de ansatte og deres ferdigheter til å sikre omsorg og utviklingsmuligheter kan det tolkes som en argumentasjon både for barna som *beings* og *becomings*.

I tillegg ser vi at markedets logikk påvirker hvordan barnehagene ble utformet i første del av 2000-tallet. Tydeligst ser vi dette ved at maksimalpris var vanskelig å kombinere med utbygging av sektoren. Utbyggingen i seg selv var også et svar på en etterspørsel (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 30). Etterspørsel var altså med på å skape et større barnehagemarked ved at flere foreldre deltok i arbeidsmarkedet. Også argumentene om valgfriheten kan forstås i lys av liberal markedslogikk som gjør foreldre og barn til forbrukere av barnehagene hvor foreldre kan velge det «produktet» de liker best. Samtidig skal de ulike barnehagetilbudene og valgmulighetene oppmuntre til en konkurranse som igjen skal oppmuntre til kvalitet (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 33; Hammer, 2017a, s. 43). Det vi ser kan tolkes som flere praksiser og logikker som leder i samme retning som den liberalistiske styringskunsten, eller en liberal diskurs.

Muligheter for alle

Meld. St. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft handler ikke om hvordan full dekningsgrad skal oppnås, men som tittelen sier blir argumentene om barnehagen nå knyttet til *muligheter for alle*. Utdanning, arbeid og integrering blir sagt å være de viktigste faktorene for å oppnå like muligheter og utjevne sosial ulikhet (Finansdepartement, 2019, s. 15). Dette kommer av at utdanning skal være en viktig faktor for å oppnå muligheter på arbeidsmarkedet. Hvor bra utdanningssystemet fungerer ville blant annet være avhengig av hvor godt det kompensere for ulike læringsforutsetninger. Barnehagen kommer inn her som tidlig innsats fordi effekten for å utjevne ulike læringsforutsetninger skal være bevist å være tiltak som blir innført tidligst mulig (Finansdepartement, 2019, s. 11). Etter som at arbeidsmarkedet stadig etterspør høyere kompetanse er det en tanke om at å være fra en ressurs svak familie har fått større betydning (Finansdepartement, 2019, s. 77). Da er det ofte lavinntektsfamilier og innvandrerfamilier som blir sett på som ressurs svake og som det fokuseres ekstra mye på å få rekruttert til barnehagene for å kunne utjevne de ulike læringsforutsetningen som i sin tur også vil utjevne sosial ulikhet mer langsiktig (Finansdepartement, 2019, s. 17). Her ser vi både et human-becomings-perspektiv og en liberal markedslogikk som legger føringer for hvordan sosial ulikhet kan utjevnes ved å investere i den human kapitalen som barn utgjør. Vi ser en diskurs som fører flere og flere til å utvikle en høyere kompetanse som de kan bruke i arbeidsmarkedet. Logikken kan vi si å være markedsliberal, samtidig ville sannsynligvis ikke den logikken hatt mye kraft om vi ikke hadde tro på logikken eller levde opp til den gjennom våre handlinger.

Qvortrup utforderer denne markedslogikken. Han påpeker også at det er bevist at tidlig innsats oftere gir bedre resultater og som ofte blir en del av begrunnelsen når det kommer til investeringer i barn, men disse resultatene kommer likevel frem først når barn ikke lengre er barn (Qvortrup, 2009, s. 641). Vi har sett slike argumenter i begge Stortingsmeldingene, selv om det kanskje kom aller tydeligst frem i den nyeste Stortingsmeldingen. Eksempelvis står det at *«læringsmulighetene som ligger i økt barnehagedekning, kan potensielt gi et betydelig bidrag til å utjevne forskjeller i muligheter fremover»* (Finansdepartement, 2019, s. 78). Dette kan vi videre forstå i lys av Foucaults moderne styringskunst hvor samfunnets løsninger bærer

preg av liberalistisk markedslogikk. Barnehagen er viktig for barna fordi den forbereder dem til å kunne ta bedre vare på seg selv i et samfunn hvor utdanning og arbeid er essensielt for å klare seg selv. Hvordan barnehagen kan bevise å ha positiv effekt henger sammen med den viten som følger med den ledende diskursen. Som vi vet fra Hammer (2017a) og Schaanning (2016) brukes kartlegginger til å bevise effekten av tiltak rettet mot ulike barn og grupper, og vi stoler på at disse tallene er sanne. Her ser vi også hvordan kartlegging har makt til å bekrefte viten samtidig som den sier noe om hva som er normal utvikling eller ikke og hvem som trenger spesialhjelp. Qvortrups forslag om å se barndom som noe strukturelt utfordrer den viten vi har om hvorfor barnehagen er viktig. Ser man ikke etter resultatene som i form av utdanning og arbeidskraft kan man heller ikke bruke disse resultatene til å si noe om hvilken rolle barnehagen skal ha for barna. Bruker vi Qvortrups perspektiv må vi heller se etter hva det er som gjør at barnehagen er viktig for de barna som befinner seg der i dag. Også Schaanning utfordrer det pågående fokuset på barns fremtid og hvordan de skal forberedes når han foreslår å sette ned forventningene til hvordan barn skal prestere og heller se på hvordan de kan mestre hverdagen. Han er opptatt av hvordan barna opplever å bli evaluert og hva det gjør med selvtilliten deres (Schaanning, 2016). Barnas opplevelser eller *being* får vi ikke svar på ved å lese Stortingsmeldingene, men det betyr ikke at det er aspekter som er helt oversett. Eksempelvis står det:

«Både barnehagen og skolen er viktige arenaer for læring, men også for å etablere sosiale relasjoner og å utvikle selvfølelse og selvtillit. Dette er igjen grunnleggende for utsetninger for motivasjon, mestring og troen på egne evner til å gjennomføre en utdanning» (Finansdepartement, 2019, s. 100).

Her ser vi at at barnehagen (og skolen) også skal bidra til utviklingen av sosiale relasjoner, selvfølelse og selvtillit, men selv dette knyttes til det å oppnå en utdanning. Sånn får barnas *being* betydning for barnas *becomings*. Dette kan vi også forstå gjennom Foucaults moderne styringskunst hvor god ledelse handler om å spille på lag med krefter og motkrefter fra den sosiale virkeligheten og la dem utvikle seg (Hammer, 2017b). Barna skal få utvikle selvfølelse og selvtillit, men også utvikle sitt potensial som human kapital. Utdanning gir fordeler på arbeidsmarkedet samtidig som at når enda flere får seg høyere utdanning jo viktigere blir det å ikke falle ut. Hvis vi akspeterer at arbeidsmarkedet er en stor kraft i vår sosiale virkelighet kan god ledelse forstås som å spille på lag med markedet og la både marked og human kapital utvikle seg. Læring i barnehagen kan da forstås som et viktig bidrag

som spiller med på disse kreftene. Videre blir den sosiale dynamikken mer selvregulert av at flere spiller med på kreftene i form av utdanning og arbeidsdeltakelse. Jo flere som går i barnehagen jo større betydning kan det muligens få å ikke gå der. Dermed foreslår regjeringen både tiltak rettet mot hele befolkningen, men også tiltak spesielt rettet mot grupper og individer som i følge statistikken oftere faller ut for at fleste mulig skal ha de samme mulighetene til å utvikle det human kapitalet de utgjør. Ved å bruke barnehagene som tidlig investeringsarena for fremtidig arbeidskraft og konkurransevne gis alle de samme mulighetene til å utvikle egen human kapital. Slik blir også samfunnet mer selvregulert ved at flere kan bruke seg selv som human kapital i møte med arbeidsmarkedet og dets påvirkningskraft på samfunnets struktur.

Kapitel 6 – Avslutning

Temaet for min bacheloroppgave har vært barnehage for alle og problemstillingen var «*Hvilke argumenter har Bondeviks andre regjeringen (2001-2005) og dagens borgerlige regjering lagt til grunn i diskursen om barnehagetilbud for alle? Hvor kommer argumentene om læring ifra og hvordan legitimeres argumentene?*». For å finne svar på dette har jeg gjort en dokumentanalyse av de to Stortingsmeldingene *Stortingsmelding nr. 24 (2002-2003) Barnehagetilbud til alle – økonomi, mangfold og valgfrihet* og *Melding til Stortinget Nr. 13 (2018-2019) – Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft*. Disse meldingene hadde jeg lest gjennom før jeg bestemte meg for hvilke teorier jeg skulle bruke. Da fant jeg ut at det første dokumentet argumenterte for å oppnå full behovsdekning for å dekke en etterspørsel som fantes på den tiden og for å bevare valgfrihet og kvalitet. Det andre dokumentet argumenterte for barnehagen for å skape like muligheter til å prestere godt på skolen som i sin tur oppmuntrer til utdanning og arbeidsdeltakelse. Teoriene jeg så valgte for å analysere argumentene jeg fant var Foucaults tanker om *diskurs, makt, viten og modernestyringskunst*, og Qvortrups bruk av begrepene *human being* og *human becomings*. I tillegg har jeg sett på hva som er skrevet av Hammer (2017a), Leira (2012) og Schaanning (2016) for å forstå argumentene i en større helhet gjennom en historisk utvikling. Slik fant jeg ut at argumentasjonen for læring alltid har hatt en viss tilknytning til utformingen av barnehagen, men hvor mye fokus læring og kompetanseutvikling har fått har økt med tiden. Til å begynne med var barnehagen en plass for å gi omsorg og oppfølging av risikobarn før den mer og mer ble til en plass for barn med foreldre i jobb. Barnas *being* og behov for omsorg var derfor viktige aspekter for barnehagen. Etterspørselen steg spesielt da også kvinner beveget seg mer

og mer inn i arbeidsmarkedet. Samtidig som det gradvis gikk flere barn i barnehagen som en følge av en liberal diskurs som bygget på likestilt rett til arbeid mellom begge kjønn, fikk også en instrumentell nytteforståelse mer betydning for barnehagen. De svake PISA-resultatene fra 2001 har gitt spor i form av økt fokus på læring og kartlegging (Hammer, 2017a, s. 44). Dette kan også forklare hvorfor den nyere Stortingsmeldingen har enda mer fokus på kompetanseutvikling enn den første hadde. Den instrumentelle nytteforståelsen og liberale markedslogikken åpner mer for å investere i barnas *becoming* som human kapital hvor statistikk og kartlegging av barnas utvikling gir innsikt i hvordan human kapitalen best mulig kan utvikles. Ved å forberede barna til skolen blir den sosiale dynamikken mer selvregulert ved at flere klarer seg videre gjennom utdanningsløpet og videre i arbeidslivet. En slik investering blir legitimert ved å henvise til hvordan det skal medføre mindre sosial ulikhet i et langsiktig perspektiv. Argumentasjonen om læring og barnehagetilbud for alle blir dermed legitimert ved å henvise til barnas *becomings*, når barn er voksne og utgjør den fremtidige arbeidskraften, som *homo economicus*.

Etter denne oppgaven står jeg egentlig igjen med mange spørsmål. Forslag til videre forskning kan derfor være å studere hva kartleggingen og utviklingsfokuset gjør med barnas selvtillit og selvfølelse, eller se på om det er andre egenskaper som blir glemt. Jeg lurer også på hvor mye tiden har betydning for barnas *being* og *becoming*. F.eks. hvor mye tid trives barna med å være i barnehagen og hvor mye trenger de å være der for å sikres god nok oppfølging? Siden det ikke sto så mye om valgfrihet og mangfold i den andre Stortingsmeldingen som i den første ble jeg også nysgjerrige på om slike faktorer blir like mye verdsatt i dag som før eller om de blir truet av kartlegging og formelle mål.

Referanseliste

- Barne- og familiedepartementet. (2003). *Barnehagetilbud til alle - økonomi, mangfold og valgfrihet* (St.meld. nr. 24 2002-2003). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/76dbf420abb4ad7a8b93b224e1e2f82/no/pdfs/stm200220030024000dddpdfs.pdf>
- Finansdepartement, D. K. (2019). *Muligheter for alle. Fordeling og sosial bærekraft* (Meld. St. nr. 13 (2018-2019)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/472d31ff815d4ce7909f5593bf7d79b8/no/pdfs/stm201820190013000dddpdfs.pdf>
- Foucault, M. (2002). *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Hammer, S. (2017a). *Foucault og den norske barnehagen. Introduksjon til Michel Foucaults analytiske univers*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hammer, S. (2017b, 09.04.2017). Michel Foucault [bok] [blogginnlegg]. Hentet fra <https://sveinhammer.blog/2017/04/09/foucault/>
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasumussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jäger, S. & Maier, F. (2009). Theoretical and Methodological Aspects of Foucauldian Critical Discourse Analysis and Dispositive Analysis. I R. Wodak & M. Meyer (Red.), *Methods of Critical Discourse Analysis* (2. utg., s. 34-61). Los Angeles: SAGE.
- Leira, A. (2012). Omsorgens institusjoner, omsorgens kjønn. I A. L. Ellingsæther & K. Widerberg (Red.), *Velferdsstatens familier. Nye sosiologiske perspektiver* (s. 79-98). Oslo: Universitetsforlaget.
- Qvortrup, J. (2009). Are children human beings or human becomings? A critical assessment of outcome thinking. *Rivista Internazionale de Scienze Sociali*, 2009(117, nr. 3/4), 631-653.
https://doi.org/https://www.jstor.org/stable/41625246?seq=2#metadata_info_tab_contents
- Regjeringen. (u.å.-a). Erna Solbergs regjering. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/erna-solbergs-regjering/id742981/>

- Regjeringen. (u.å.-b). Kjell Magne Bondeviks andre regjering. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/kjell-magne-bondeviks-andre-regjering-20/id438739/>
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014). *Sociological Theory* (9. utg.). Boston: MacGraw-Hill.
- Schaanning, E. (2016). Den nye barnehageforståelsen. *Arr - idéhistorisk tidsskrift*, 2016(2). <https://doi.org/http://www.arrvev.no/bok/den-nye-barnehageforstaelsen>
- SSB. (2019). Barnehager. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt. Kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.